

Den ”bråkiga” skolfotbollsplanen

En studie om platsens innebörd för det sociala livet på fotbollsplanen och skolgården

© Julia Wester

Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet
Författarkontakt <juliawester@hotmail.com>

Publicerat på idrottsforum.org 2019-09-23

Syftet med artikeln är att synliggöra och skapa kunskap om skolans fotbollsplan som plats och vilken roll den har i det sociala livet på skolgården. Undersökningen görs för att bättre förstå vilka konflikter och hierarkier som kan spela in i formandet av fotbollsplanen och vad det kan säga om platser, sociala relationer och identiteter på skolgården. Artikeln visar att fotbollsplanen kan förstås som en pluralistisk och föränderlig plats. Vid olika tider möjliggörs eller begränsas konflikt, exkludering, hierarkier och identiteter bland barnen. Skola, pedagoger och barn är medskapare till vad planen ges för mening, där den mest framträdande uppfattningen är att den är bråkig. När platsen används som att den har en singular fixerad mening är den som mest konfliktfylld och exkluderande. I kontrast kan olika

aktiviteter pågå parallellt utan konflikt under perioder då fotbollsplanen ”stängs” och omskapas till ett mellanrum. Identiteter bland barnen förhandlas, skapas och omskapas i relation till fotbollsplanen och de sociala relationer och förväntningar som omger den. Genom hur fotbollsplanen organiseras av skolan regleras utrymme och umgänge på skolgården, vilket skapar säsonger i barnens sociala geografier.

JULIA WESTER är lärare i fritidshem med en masterexamen i barn- och ungdomsvetenskap. Hennes forskningsintressen är fritidshem, socialt liv och genus i skolan. Julias kandidatuppsats undersökte om det finns en skillnad i hur pedagoger rör vid flickor och pojkar. Då ämnet inte var tidigare beforskat blev den mycket uppmärksam i media.

Inledning

Mina erfarenheter som lärare i fritidshem är att skolgårdens fotbollsplan är en både älskad och konfliktfylld plats, placerad i en för barn obligatorisk institution. Den här artikeln¹ undersöker skolgårdens fotbollsplan som *plats* och vilken roll den kan ha i det sociala livet på skolgården.

Studien placerar sig i fältet barns sociala geografier med fokus på platser i barns vardag. Sociala geografier belyser relationen mellan plats, rum och socialt liv (Gregory, Johnston, Pratt, Watts & Whatmore 2009:692–693). Med barns sociala geografier menas att vad barn gör, hur de upplever något och vilka identiteter de skapar sker i interaktion med de platser de är på. Barn ses som aktörer och medskapare till att skapa och omskapa platser (Gustafsson 2006:37–40).

Tidigare forskning

Studier visar hur barn använder platser på kreativa sätt för att skapa revir och identitet, såväl för individ som för grupp. Genom platser på skolgården skapar barn ett ”jag” eller ett gemensamhetsskapande ”vi” som blir knutet till platsen. I skapandet av ”vi” kan även ett avgränsande ”dom” konstrueras om de som inte räknas till samma identitet och plats (Gustafsson 2006:106). Ett resultat av det är att vissa barn kan sakna tillgång till egna platser på skolgården då de flesta platser redan kontrolleras av andra barn (Paechter & Clark 2007:320–321).

Skolgården är ett viktigt område för sociala processer, där ideal, normer och tillgång till plats påverkar vad som händer där. Särskilt tycks ålder och kön vara organiserande principer på skolgården, vilket förmedlas genom aktiviteter, platser och bemötanden (Epstein m.fl. 2001; Gustafsson 2006; Paechter & Clark 2007:317; Smith & Barker 2000:254). Bland annat visar studier på könade rörelsemönster, där flickor uppehöll sig närmare skolbyggnaden än pojkar under rasterna (Gustafsson 2006:81; Pellegrini 1995:5–6). Smith & Barkers (2000) studie visar hur pedagogers tolkning av flickor och pojkars beteende kan ta sig uttryck i det pedagogiska arbetet, då de tolkade pojkars aktiviteter på förhand som negativa (Smith & Barker 2000:250).

1 Artikeln är en förkortad version av Julia Westers examensarbete för en master i barn- och ungdomsvetenskap. Den fullständiga versionen går att hitta på: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-171214>

Fotbollsplanen är en ofta självklar del av skolgården på svenska skolor (Jonasson 2010:32). Utöver att vara en aktivitetsyta kan fotbollsplanen även vara något barn använder för att skapa vänskaper och identiteter. Genom att beskriva sig själv som någon som alltid är på fotbollsplanen kan barn etablera gemenskap och vänskapsrelationer kring platsen (Bliding 2004:149–150, 211). I Gustafssons (2006) studie var barn som brukade vara på fotbollsplanen måna om att visa upp hur mycket de tyckte om fotboll och att vara på platsen. I kontrast till det visade barn som inte brukade vara på planen ett aktivt avståndstagande mot den, särskilt den enda pojken i studien som inte brukade vara där (Gustafsson 2006:90–92). I Eliassons (2009) studie jämförde pojkar och flickor varandra som motsatser i fotboll, på sätt som var fördelaktiga för dem själva. Pojkar framställde sig själva som tuffa och flickor som fega, medan flickor framställde sig själva som snälla och pojkar som dumma (Eliasson 2009:146). Skolfotbollsplanen kan därmed användas som en resurs som barn kan samlas kring eller ta avstånd från för att visa på individuell eller grupprelaterad identitet.

Utifrån en betydande mängd tidigare forskning har fotbollsplaner en nära relation till maskulinitet, även på skolgårdar idag. Skolfotbollen lockar i majoritet pojkar till spelande och flickor som undantag eller eventuell publik (Bliding 2004; Dovborn & Trondman 2007; Goodwin 2006; Gustafsson 2006; Jonasson 2010; Mayeza 2016; Paechter & Clark 2007). Flera studier visar på olika exkluderingstekniker som pojkar använde sig av på skolfotbollsplanen, som att inte passa bollen till flickorna, ge flickorna marginaliserade positioner eller ropa elaka kommentarer till dem (Dovborn & Trondman 2007; Goodwin 2006; Jonasson 2010; Mayeza 2016; Paechter & Clark 2007). Studier visar hur pedagoger kan vara delaktiga till att forma fotbollsplanen som en plats för pojkar och understödja exkluderingen av flickor. Bland annat blev flickorna misstänkliggjorda av pedagogerna om de protesterade mot exkluderingen (Goodwin 2006:2, 102; Paechter & Clark 2007:329). I en studie hade lärare åsikten att flickorna hade fått vara med för pojkarna om de bara varit bättre på att spela. På samma skola fick pojkar vara med och spela oavsett om de var bra på att spela eller inte (Epstein m.fl. 2001:163).

Genom att låta tidigare studier om fotbollsplanen som en social, identitetsskapande och potentiellt konfliktfylld plats mötas, kan denna undersökning bidra med ny kunskap. Särskilt finns ett behov av studier som undersöker fotbollsplanen ur fler perspektiv än genus, även om det med hänsyn till den tidigare forskningen är viktigt att beakta. Denna studie kan därför belysa ett socialt liv på skolgårdens fotbollsplan ur fler dimensioner än tidi-

gare studier. Det finns även ett behov av att testa om dessa resultat stämmer överens med en nutida skolgård i ett Sverige, bland annat då jämställdhet allt mer lyfts som en viktig fråga i den svenska skolan.

Plats

Plats används i artikeln som ett teoretiskt perspektiv för att belysa den ömsesidiga relationen mellan skolans fotbollsplan, vad som händer där och vad den kan innebära för det sociala livet på skolgården. Genom att studera vad platser betyder för människor kan vi bättre förstå vilka sociala regler och maktordningar som levs på platsen (Lefebvre 1974/1991; Massey 1994).

För att teoretisera spatialitet skiljer forskare på begreppsparet *plats* (place) och *rum* (space). Massey menar dock att plats och rum fungerar parallellt, sammanflätat och simultant och inte bör separeras och ställas i motsatsförhållande (Massey 1994:9, 183). Med utgångspunkt i Masseys argumentation om plats och rum som nära förbundna, behandlar jag i artikeln begreppen som delar av en enhet. Jag har valt att i artikeln använda mig av *plats* som analytiskt begrepp för att studera fotbollsplanen, dock utan intention att separera det från rumsbegreppet utan snarare visa på dess likheter.

Plats (place) och rum (space)

Lefebvre (1974/1991) och Massey (1994) ser rum och plats som format av sociala relationer bestående av olika interagerande aktörer av människor, andra platser och politiska, ekonomiska och kulturella strukturer. De sociala relationerna skapar mening i rum och plats, vilken förändras och omskapas beroende på vilka relationer som möts på platsen (Massey 1994:4). Genom hur personer förstår och använder plats och rum påverkas även sociala relationer. Plats och rum ska därmed inte förstås som slutprodukten av sociala eller politiska strukturer, utan även som formande människors interaktion, kultur, samhälle och i slutändan som påverkande av historien (Lefebvre 1974/1991:82, 275; Massey 1994:4, 254–255).

Massey (1994) menar att plats kan ses som sociala relationer som möts vid ett specifikt tillfälle på ett specifikt område (Massey 1994:154–155, 168). Genom att definiera plats som en ”mötesplats” (Massey 1994:154) synliggör Massey det sociala, temporala och geografiska samspel som sker med platsen. Att beskriva plats som något som sker här och nu lyfter aspek-

ten av plats som nära knuten till tid och förändring. Då de sociala relationerna formas av den mening platsen för tillfället är fylld med, bärs platsens mening och innebörd med till andra platser. Platser skapas och omskapas därmed i relation till andra platser (Massey 1994:4–5, 120, 154).

Då sociala relationer är fyllda av olika maktordningar och hierarkier fylls plats och rum på samma sätt, vilket påverkar hur olika personer upplever dem och vad som händer där (Massey 1994:3–4, 182–183). Enligt Massey (1994) fylls platser till exempel med könad mening vilket formar hur de används och upplevs. Genom att platser påverkar sociala relationer påverkas även hur personer med olika kön uppfattas i samhället (Massey 1994:179–182). Enligt Lefebvre kan människan i relation till rum dock ses, inte bara som ett passivt offer för strukturer, utan även med aktörskap att göra om rum (Lefebvre 1974/1991:77, 349, 382). Däremot kan man med hjälp av Massey (1994) förstå möjligheten att göra om rummet som beroende på personers relationer till rådande maktordningar.

Sammanfattat ses fotbollsplanen med hjälp av Massey (1994) och Lefebvre (1974/1991) som en flytande och föränderlig process, ständigt skiftande över tid beroende på de sociala relationer som omger platsen. Vad som händer på fotbollsplanen är därför ett samspel mellan den fysiska platsen och de sociala relationerna där. Planen förstås som potentiellt könad och fylld med intentioner, makt och konflikt, där olika personer har olika handlingsutrymme att göra om dess mening och fylla den med ny. I artikeln gör jag därför en genusorienterad analys av skolfotbollsplanen och undersöker om och hur kön är relevant i skapandet av identitet där.

Prövning, identitet och mellanrum

Massey (1998) redogör för hur plats är sammanvävt med individers och grupper skapande av *identitet*. När en plats relateras till en identitet och används för att definiera personers eller grupper sårskilda intressen, blir den ett *revir* dessa vill ha kontroll över (Massey 1998:125–127). Genom att *identiteter* knyts till platser på skolgården skapas *revir* som behöver vaktas, vilket kan tänkas göra att konflikter om platser uppstår.

Enligt Lefebvre (1974/1991) behöver grupper knyta sig till rum för att inte upplösas, vilket skapar konflikter om utrymmen. Han menar att skilda värderingar och ideal aktualiserar en *prövning* av rummet (”trial by space”, min översättning) (Lefebvre 1974/1991:416). Genom att relatera mening till rum ges det värde som kan stå i konflikt till andra personers meningsskapan-

de. Enligt min tolkning och användning av prövning av rummet synliggör begreppet vikten av att ha tillgång till en plats och den potentiella konflikten kring hur den ska användas och tolkas. Begreppet *prövning* används i artikeln för att studera när fotbollsplanen eller andra platser och revir på skolgården ifrågasätts eller utmanas.

Halldén (2003) menar att platser kan ses som *koloniserade* av olika grupper eller personer när de använder och lägger mening i dem. Utifrån min teoretiska utgångspunkt från Massey (1994) och Lefebvre (1974/1991) menar jag att begreppet kolonisation kan synliggöra att en plats inte är tom eller neutral utan fylld med tidigare uppfattningar. Jag menar även att ordets historiska innebörd gör att begreppet kan användas mer specifikt för när personer ockuperar en plats som andra ser som sitt revir. I artikeln kommer jag därför att använda denna egna tolkning av begreppet kolonisation, som ett sätt att utveckla Halldéns (2003) ursprungliga begrepps betydelse. I artikeln är *kolonisation* nära kopplat till revir och konflikt, där barns revir på skolgården beskrivs som koloniserade när de tas över av andra grupper och individer.

För att studera vad vuxna anser är ointressanta platser som barn oväntat gör om till sina egna har begreppet *mellanrum* använts i studier (se t.ex. Rönnlund 2015). Begreppet har sin bakgrund i Augés (1995) begrepp icke-platser och används av Rönnlund (2015) för att studera platser som skräphögar och baksidor av hus, som barn gör om till sina egna och knyter identiteter till (Rönnlund 2015). I artikeln används begreppet *mellanrum* för att beskriva de ytor på skolgården som ses som ointressanta eller oviktiga för vissa, men används och identifieras med av andra.

Metod

Artikeln bygger på en etnografiskt inspirerad studie där jag har befunnit mig i informanternas vardag på en skola tre dagar i veckan i sex veckor under våren 2019. Skolan där fältarbetet gjordes är en medelstor skola belägen i en förort till Stockholm. Jämfört med ett socioekonomiskt snitt i Stockholm är området strax under medel när det kommer till inkomst och arbetslöshet. Bostäderna består främst av hyreslägenheter i allmännyttan och småhus (Stockholms Stad 2018).

I studien intervjuar jag barn och pedagoger och gör observationer för att undersöka och samla material om fotbollsplanen. I mina semistrukturerade intervjuer med barn deltog sammanlagt 24 barn, 13 pojkar och 11 flickor.

Barnen var mellan 10 och 11 år gamla och gick i tre parallellklasser. I mina informella intervjuer med pedagoger deltog 4 personer, 2 kvinnor och 2 män. Ytterligare 2 pedagoger fördes informella samtal med.

Jag har valt att göra gruppintervjuer med barnen för att i intervjusituationen ta del av hur de i grupp förhåller sig till frågor om det sociala livet på skolgården. En viktig prioritering med metodvalet gruppintervju har varit att göra situationen tryggare för barnen och arbeta för att jämna ut den ojämna maktasymmetri som finns mellan mig som vuxen och barnen (Alderson m.fl. 2005:3; Punch 2002:48). En annan aspekt är att barnen kan hjälpa varandra att minnas genom att bygga på varandras berättelser (Eder & Fingerson 2001:4).

Under mina observationer har jag studerat vad som händer på fotbollsplanen och skolgården, vilka som interagerar på fotbollsplanen och vilka som interagerar med planen utifrån. Jag har därför observerat fotbollsplanen och skolgården på förmiddagsrasten, lunchrasten och ett par gånger under en kortare tid av fritidshemstiden.

Direkt efter intervjuerna och observationerna började jag med transkribering, teoretisk analys och en sammanfattning där jag skrev ned nyckelhändelser, analytiska funderingar och vidare frågor. Transkriberingen av de inspelade intervjuerna är gjord ordagrant för att belysa interaktionen i intervjun (Potter & Hepburn 2005:291). Min intention har varit att ge rättvisa till hur eller varför barnen svarat som de gjort. Det har även varit en strävan i att behålla barnets röst i den mån det går för att ge en nära återgivning till barnens upplevelser och perspektiv. För att inte förstärka en maktasymmetri har jag även återgett mina formuleringar på samma sätt. I citaten används klamrar för när barnen fyller i varandras tal, detta görs även för mina instick men markeras då med ”JW”.

Mitt material är analyserat genom mitt teoretiska perspektiv om plats och observationerna och intervjuerna har sorterats med hjälp av teoretiska begrepp. Analysen av mitt material skedde löpande under insamlingen av materialet och arbetades noggrant igenom efter fältstudiens slut. I framställningen av resultat och analys har jag löpande återvänt till mitt teoretiska perspektiv för att analysera materialet.

Resultat och analys

Skolgården i relation till fotbollsplanen

Under observationerna blir det tidigt märkbart att flickorna knappt syns på skolgården där resten av barnen och pedagogerna är. Flickorna visar sig befinna sig i vad som kan tolkas som oviktiga mellanrum på skolgården: på den bakre gården, längs med väggar, i hörn, bakom hus och vid entrén där de ofta står still eller rör sig långsamt. De är också ofta inomhus, inne i klassrummet, eller går ut och in i husen på skolgården. I intervjuer med mig berättar flickorna att de egentligen inte får vara inomhus, men att de är där ändå för att få vara ifred, då det kan vara trångt på skolgården under delar av året. Framförallt berättar de hur skolgården förändras när fotbollsplanen blir isig på vintern och stängs och det blir fler barn på resten av skolgården.

Ibland så finns det liksom inte lika mycket utrymme att leka på, om till exempel så om vi brukar vara på nån särskild plats så kanske den är upptagen [JW: Mmmh] för att alla vill leka där nu (skrattar till) fotbolls... Eh personerna [JW: Mm jag förstår]. (...)

I flickornas berättelser är fotbollsplanen en viktig faktor som reglerar barnens utrymme på skolgården beroende på om den är öppen eller inte. I intervjuerna framträder två säsonger på skolgården, som under vinterhalvåret kännetecknas av trängsel med många barn och aktiviteter, medan den under sommarhalvåret har färre barn och mer utrymme.

Både barn och pedagoger berättar om hur upp mot fyrtio barn kan vara på fotbollsplanen samtidigt på somrarna. När fotbollsplanen stängs av på vintern flyttar sig dessa barn till skolgården och hittar andra platser. Platser på skolgården utmanas och förändras av trängseln under vintern, och genom att deras mening och användning ifrågasätts sker en prövning av utrymmet. När fotbollsplanen öppnar igen förvandlas vinterskolgården till den sommarskolgård där barn har mer utrymme och kan ta tillbaka revir eller skapa nya. Två flickor berättar i följande utdrag hur fotbollsplanen är viktig för att den rymmer stora mängder barn som annars skulle behöva ta upp utrymme på skolgården.

Ja, det är en ganska viktig sak. För att, annars skulle det vara såhär, det är bra att det är ganska många som är där och inte, för annars skulle det bli jätefullt på vad heter det, skolgården och då skulle det bli svårare för de som

inte spelar fotboll så ofta att leka [JW: Mm] så att det är väl ganska bra att vi har en fotbollsplan.

Jaa jag håller med (skrattar till) för annars så skulle det ju bli väldigt fullt liksom, jag tror att det skulle bli mycket jobbigare för vissa personer, så dom inte kan springa av sig [JW: Ahaa].

Eller om man vill va typ i fred då är det väldigt svårt att va typ ensam på ett ställe om man såhär ja för då kanske [Ja om fotbollsplanen inte skulle finnas] Aa.

I flickornas svar ges fotbollsplanen en annan funktion än en aktivitetsyta och blir istället en lösning på det begränsade utrymmet på skolan. Fotbollsplanen gör att barn kan få vara i fred på resten av skolgården och skapa revir i lugn och ro medan andra barn som har behov av att ”springa av sig” kan vistas på fotbollsplanen.

När fotbollsplanen stängs ägnar sig pojkar som brukar vara där åt andra aktiviteter på skolgården. För åldersgruppen jag följer är kulleken Virus det givna alternativet för de flesta av fotbollsspelarna, vad en pojke kallar för ”reserven för fotboll”. I Virusleken rör sig barnen snabbt i stora klungor över hela skolgården, upp över berg och kastar sig runt hörn. Hela gården tycks vara fylld av möjliga utrymmen för dem att vara på i leken. Flera pojkar berättar i intervjuer med mig att de vanligtvis inte brukar vara på klätterställningarna eller lekstängerna, men att de under kulleken använder dem för att komma undan. Andra i kulleken berättar att de brukar använda trängseln av de många barnen och aktiviteterna på skolgården för att gömma sig från kullaren. Detta gör att platser fyllda med mening på skolgården blir utmanade och utsatta för prövning genom hur Virusgruppen förhåller sig till dem. För barn som har lekstängerna och klätterställningarna som platser de identifierar sig med, sker det en snabb och tillfällig kolonisation av deras revir när Viruslekarna använder platsen som ett tillfälligt verktyg. Genom att Viruslekarna sedan lämnar platsen lika snabbt, framstår reviret som ett oviktigt mellanrum. Platsen kan bli till ett revir igen, men dess värde har tillfälligt exponerats som ointressant på skolgården.

Fotbollsplanens förändring

Under mina observationer när fotbollsplanen är ”stängd” ser jag hur barn ändå använder den. Det är inte tydligt på skolan om den är avstängd för all

aktivitet eller inte, som en flicka på skolgården kommenterar: "Ibland är det tejp för då får man inte vara där, men vissa fröknar säger nej och andra ja". När jag kommer till fotbollsplanen tittar ibland barn som är där frågande på mig som att de undrar om jag ska säga till dem eller inte. Barn på den "stängda" planen leker, rör sig över planen eller står och pratar. När fotbollsplanen framställs som "stängd" genererar det nya handlingar på platsen och tillåter andra personer att befolka den, vilket möjliggör för personer att skapa ny mening om platsen.

Förutom klagomål på pedagoger att de inte öppnar planen, gör inte fotbollsspelarna anspråk på platsen när den är "stängd". Vid ett tillfälle förekommer det trots förbudet en boll på fotbollsplanen, samtidigt som en av de vanliga fotbollsspelarna springer över planen i sitt lekande av Virus. Bollen rullar jämsides med honom men han ignorerar den. Genom omskapandet av fotbollsplanens mening tycks även pojkens identitet förhandlas om till något nytt, medan hans fotbollsidentitet stannar kvar i platsen som "öppen". Fotbollsspelarna som annars ses som hemmahörande på planen tycks bli tillfälliga besökare när den benämns som "stängd".

Skolans regler om fotbollsplanen som "stängd", som även gestaltas i hur pedagoger och stora grupper barn lämnar planen, gör att platsen omskapas till ett oviktigt mellanrum. Som mellanrum drar den till sig andra personer och andra aktiviteter, vilka verkar kunna pågå samtidigt utan konflikt. Särskilt förändras den könade geografin, vilket utmärks av att flickor börjar vistas på planen. Så länge majoritetsuppfattningen på skolan är att platsen är ett mellanrum kan personer skapa ny mening.

En dag ser jag på avstånd hur en stor grupp barn springer i klunga på planen och jag förstår att den har öppnat. Musik börjar spelas högt från en högtalare på fotbollsplanen och en pedagog har informerat barn att planen är öppnad. Musiken skapar en festlig stämning och jag tänker att personer som är på skolgården inte kan missa att planen är öppen. Genom ljudet och inbjudan manifesteras fotbollsplanen som "öppen" av skolan likt en invigningsceremoni. Förändringen av planen från "stängd" till "öppen" gör att den töms på vinterinvånarna och istället börjar fotbollsspelare och pedagoger vara på planen igen och platsens mening omskapas.

Skolans benämning av platsen som "öppen" när det är tillåtet att spela fotboll där indikerar på att platsen anses vara skapad för fotbollsspel. När platsen ses som "öppen" ser jag hur andra aktiviteter på planen avbryts till förmån för fotbollsspelet. Till skillnad från när fotbollsplanen ses som "stängd" kan inte aktiviteter pågå samtidigt, istället ges fotbollsspelet en exklusivitet och förtur på planen. Fotbollsplanen som "öppen" gör därför att

den förvandlas till sin mest exkluderande form. När den ses som ”stängd” framstår den som ett ingenmansland och ett mellanrum som kan fyllas med valfria aktiviteter och personer. Ett outtalat samförstånd gör då platsen fri för tolkning, likt ett torg eller en mötesplats.

Barn och pedagoger på fotbollsplanen

Barn

Barnen berättar i intervjuerna om fotbollsplanen som en bråkig, farlig och tuff plats. Många av barnen säger att det kan vara för allvarligt på fotbollsplanen och att det är för mycket solospel utan passningar. När jag frågar olika barn om vem man är om man ofta är på fotbollsplanen beskriver de en temperamentsfull person, som kan gå från skrattande till arg på kort tid, en ”vinnarskalle”. Dessa egenskaper identifierade många av pojkarna sig med, som i en gruppintervju med tre pojkar där en pojke beskriver identiteten han tar på fotbollsplanen ”Jag har såhär väldigt asså högt temperament [JW: mm] så jag kan bli såhär arg för en liten grej om nån ba såhär går in fult eller nånting och sen i klassen så e ja... såhär helt lugn.”. Identiteterna knyts till platsen och lämnas där när personen går till en annan plats. Om platsen tolkas som bråkig kan den temperamentsfulle vinnarskallen framstå som den förväntade identiteten på fotbollsplanen. Genom att knyta identiteter till platsen görs fotbollsplanen även till ett revir som blir viktigt att vakta.

Identiteten som främjas på platsen tycks som en följd generera ett ”vi” och ett ”dom”. I följande utdrag berättar två pojkar som brukar vara på fotbollsplanen att inte alla vågar eller klarar av stämningen och spelet på planen.

Ja för att grejen är att en del vågar inte... Asså spela med dom så det [Det är bättre för att det] det är många som går dit som liksom spelar i lag och kanske har tränat fotboll i 4-5 år, och sen så är det många som inte tränar fotboll, som ibland vill köra, så då har dom sina 20 minuter per vecka å köra [Fast dom får ju också va med] dom får ju också va med men det är oftast några som inte vågar [JW: Okej].

JW: Varför tror ni att dom inte vågar va med?

Det kanske är att det är lite tuffare spel?

Vi skjuter mycket mycket hårdare [JW: Mm].

Och det är mycket såhär... Ibland kan man få lite gnä... asså lite gnäll [Kanske nån blick så asså typ såhär att ”åhh” himla med ögonen liksom] [JW: Mm] mm fast när man har varit där ett tag då vänjer man sig vid det [JW: Mm].

Fast man brukar ju inte misslyckas ifall man har tränat i 5–4 år som vi [Mm].

Så ibland får man nån blick fast man är ju van vid det [Man blir ju inte ledsen] man blir ju liksom inte ledsen [Det är ju mer dom som inte e vana vid det som blir ledsna].

Genom att framställa sig själva som några som klarar av den hårda stämningen, till skillnad från de som inte vågar vara på fotbollsplanen, kan stämningen fungera som en gallring mellan vilka som hör hemma på planen och inte. Genom att sälla sig till gruppen som klarar av den hårdare stämningen på planen skapas en gruppidentitet som visar vilka som är hemmahörande på platsen. De som inte klarar av stämningen får enligt pojkarna i utdraget ett särskilt pass på tjugo minuter i veckan då de kan spela. Gruppen som klarar av hårdare stämning har därmed förtur på fotbollsplanen medan det särskilda passet blir ett undantag.

Det verkar finnas en uppfattning bland både barn och pedagoger att barn som ofta spelar fotboll på planen har särskilda behov som behöver tillgodoses. Till exempel framställs pojkarna på fotbollsplanen som att de har ett behov av att springa av sig för att inte bli stökiga på lektionen eller att de förstör för andra barn om de inte får spela. Genom att reproducera bilden av fotbollsspelarna som en grupp med särskilda behov möjliggörs skapandet av gruppidentiteten på platsen och gör att deras vilja blir något som bör bejakas för att skapa ordning och lugn för resten av skolan. De sociala relationerna på skolan formar platsen till en hemvist för dessa personer, vilket gör att platsen och personerna knyts samman.

I mina observationer framkommer en skiftande bild av stämningen på fotbollsplanen. Det blir ofta tjafs om indelningar kring lagen och stundtals elaka kommentarer när det spelas fotboll. Under spelet är det ofta höga rop, hårda bollar och snabbt tempo. Samtidigt händer det också mycket annat under tiden spelet är igång. Många av pojkarna dansar spontant, de kramas ofta, stryker varandra över håret och ryggen, leker, busar, står och pratar eller sitter och tittar på. När någon ramlar på fotbollsplanen är det oftast direkt ett eller fler barn som hjälper den som har ramlat och klappar om eller säger förlåt. Flera gånger ser jag pojkar trösta någon genom att ge den en stor kram. De rör i allmänhet mycket vid varandra på vänskapliga sätt och är ofta omtänksamma när de tar tid att se efter om någon är ledsen och ser till att spelet pausas. Då omtänksamheten och vänskapligheten sker inom gruppen på fotbollsplanen kan det tolkas som något som sker när platsen inte är utsatt för prövning från andra barn eller pedagoger. När reviret är tryggt med

gruppens mening om platsen som stabil, kan barnen förhandla med platsens mening och omskapa den till en vänskaplig plats.

Flera pedagoger ifrågasätter om de barn som framförallt leker och pratar när de är på fotbollsplanen ska vara där om de inte spelar. Tidigare år har vissa barn förstört spelet på planen vilket verkar forma pedagogernas kritiska blick. I mina observationer tycks barnen som leker på fotbollsplanen snarare lätta upp stämningen där. Ett ifrågasättande av leken och samtalen kan forma platsen till att bara vara till för ett mer allvarligt fotbollsspel, oavsett vad barnen själva vill. Pedagogers tolkningsföreträdare skapar därmed mening om platsen som formad efter vissa intressen.

Pedagoger

Flera pedagoger berättar att många i personalen tycker att det bara är bråk på fotbollsplanen. En pedagog kallar den skämtsamt för ”ett mörkt hål” som pedagoger drar sig för att gå till. Flera pedagoger berättar att det finns personal på skolan som inte vill stå på fotbollsplanen eller kommer sent när det är deras tur. I mina observationer ser jag hur barnen emellanåt står och väntar på att en pedagog ska komma, då de inte får börja spela förrän en vuxen är där. Ibland får de leta upp pedagoger och hämta dem till fotbollsplanen. Platsen är laddad med dålig stämning för många i personalen och många verkar lida av att behöva vara där.

En pedagog beskriver planen som ett organisatoriskt ledningsproblem där vissa pedagoger ”sitter inne och dricker kaffe” medan de som redan är belastade med mycket arbete blir placerade på fotbollsplanen av ledningen. Samma pedagog är kritisk mot att skolan inte använder sig av ett genusperspektiv och inte gör något åt det faktum att flickorna inte är på fotbollsplanen. Pedagogers kritik mot fotbollsplanen kan alltså vittna om en vidare kontext där fotbollsplanen ses som något som går emot skolans värderingar om jämställdhet och jämlikhet och dessutom är en betungande arbetsbörda i en redan påfrestad arbetssituation. De sociala relationerna som förhandlar, skapar och omskapar platsens mening innefattar därmed även pedagogers relation till läraruppdraget och skolledningen.

I kontrast till detta säger några pedagoger att de tycker om att stå på fotbollsplanen och att de inte upplever att det är lika bråkigt som andra kollegor gör. Pedagogerna tycks förhandla med fotbollsplanens mening för att skapa en ny, trots den utbredda uppfattningen bland personalen. Två pojkar som brukar vara på fotbollsplanen berättar i följande utdrag om en av dessa pedagoger.

Och hon kollar på spelet och eeh fixar så att ingen skadar sig och ingen är dum mot nån annan [JW: Okej] mest hon men det finns nog några till som eh bryr sig också lite, men dom flesta är bryr sig inte nånting.

Som i utdraget är de flesta av barnen jag intervjuar medvetna om pedagogers syn på fotbollsplanen. Barnen berättar att de tror att pedagogerna tycker att det är dåligt, kaosigt och jobbigt där, att de har tråkigt när de ska stå där och att de undviker fotbollsplanen. I följande utdrag berättar två pojkar om en i personalen som skulle stått på planen.

(...) Fast sen så vi... han tyckte att det var för mycket bråk tydligen, även om det inte var så mycket bråk, [Aa och sen så sa han] och sen sa han [Sen ljög han typ om att han var sjuk, fast han inte bara orkade stå där] så vi fick inte spela såhär vi fick inte spela ingen tisdag ingen torsdag [Näe vi kör inte] när han skulle stå där då fick inte ens vi köra. (...)

Utöver att pedagoger undviker fotbollsplanen verkar de även visa ointresse och ett ogillande av platsen när de är där. I en gruppintervju med två flickor berättar en av dem om att försöka få hjälp från pedagoger på fotbollsplanen: ”Vissa fröknar gör ingenting, om man säger till på planen säger de ’det är fotboll, det får man leva med’”. De flesta av barnen berättar i intervjuerna att de tycker att pedagoger inte märker vad som händer på fotbollsplanen för att de håller på med mobiler eller pratar med kollegor.

Gruppintervju, två pojkar:

[Dom bryr sig inte] Typ kollar på sina mobiler [Ja för att] och bryr sig inte om spelet dom hjälper inte till [En gång när jag spelade fotboll då var det en kille som skadade sig och dom] dom vuxna bara stod där och typ pratade och kollade inte ens [Ja så vi fick ropa på dom] vi fick själv... Fick vi. Dom har inte jättemycket koll.

Gruppintervju, två flickor:

Men typ som, ibland är det vuxna som typ såhär, (...) och då så när han såhär gråter där då, så så, ser a den som står där det, men dom bryr sig typ inte [JW: Mhm, fröknarna] [Båda: Mm]. (...)

JW: Ser ni att dom ser det?

Båda: Jaa [JW: Hm].

Dom... dom brukar mer, dom ska va sån här som kollar på matchen ifall det händer något, men dom står för det brukar ofta va ibland va två som står där, då pratar dom mest än vad dom tittar på matchen. [JW: Mm]. (...)

JW: Men är det nån annan då som brukar trösta den som gråter?

Ja, det brukar vara typ [Alla] killarna [Ja].

JW: Så killarna brukar trösta? [Mm].

Killarna tröstar killarna och tjejerna tröstar tjejerna (skrattar till) [Mm].

I mina intervjuer uppfattar jag det som att barnen upplever frustration när de pratar om pedagoger på fotbollsplanen. Flera barn beskriver det som att de själva får ta kontrollen på fotbollsplanen och se efter varandra när de ramlat eller gå och hämta de vuxna i närheten. I en gruppintervju med tre pojkar säger en av dem ”det skulle typ vara bättre om de inte var där alls”. Det verkar som att barnen förhandlar med fotbollsplanens mening som bråkig men saknar stöd i omskapandet av meningen från pedagoger.

Flickor i fotbollsplanens könade geografi

Majoriteten av de flickor jag intervjuar tränar fotboll på fritiden, men under min tid på skolan ser jag aldrig dessa på fotbollsplanen. I intervjuerna berättar många av flickorna om att de på förhand känner sig ovälkomna på fotbollsplanen. De berättar om nedvärderande kommentarer kopplade till att de är flickor, som ”Varför ska tjejerna vara med, dom förstör bara lagen”, och att de tror att pojkarna tänker att ”tjejerna är mycket sämre på att passa än vad liksom killarna”. I kontrast till att flickorna framställs som att de saknar kompetens och att därför inte bör vara på planen, har gruppen pojkar på planen en varierande kompetens och anledning att vara där. Några av pojkarna som brukar vara på planen tränar till skillnad från många av flickorna inte fotboll på fritiden och flera av dem står likt flickorna still och pratar under spelets gång.

Då flickorna inte har möjlighet att skapa en statusbetonad fotbollsidentitet på platsen, verkar de förhandla med identiteten som den passiva, utsatta flickan i klungan eller åskådaren. Utifrån pojkarnas utsagor framstår dock flickorna mindre som spelare när de står i klunga och fotbollsidentiteten blir genom de sociala relationerna på platsen än svårare att skapa för flickorna. Till skillnad från flickornas egna berättelser där de främst blir utsatta för pojkarnas exkludering, beskriver tre pojkar i en gruppintervju att flickor är kaxiga, dryga och retsamma. Det kan därmed pågå processer kring planen där flickor är mer delaktiga och aktiva i konflikter än de framställer sig själva som i intervjuerna.

Som tidigare nämnts finns det på skolan ett särskilt pass på tjugo minuter för personer som inte brukar spela på den vanliga tiden, som då får vara själva på planen. Under fältarbetet berättar pedagoger och barn om att pas-

set finns till för att personer kände sig otrygga på den vanliga tiden eller behövde övning i fotboll för att kunna vara med på den vanliga tiden. Jag observerar två tillfällen av dessa pass och ser upp mot fjorton flickor jag annars inte observerat på planen spela fotboll där. Det är ett aktivt spel som inte skiljer sig mycket från när pojkarna spelar, flickorna både ramlar och tar av sig jackorna för att de svettas. Flera grupper av pojkar som brukar spela, tittar på eller försöker komma in på planen och spela, vilket flickorna uttrycker till pedagogen gör dem obekväma. Pedagogen som håller i passet ber upprepade gånger olika grupper av pojkar att gå, varpå pojkarna börjar argumentera med pedagogen. En pedagog säger till några pojkar att det bara är flickor som får spela under tiden. När jag frågar några flickor som tittar på varför de inte är med och spelar svarar de ”Killarna kommer bara titta och klaga”.

Två flickor berättar om dessa pass, som de kallar för ”tjejfotboll”.

(...) jag tycker att det är bra att vi har gjort sån här tjejfotboll på måndagar (...). För då är det bara tjejer som spelar, och då håller (namn på pedagog) i det [Då är det inte lika mycket] nä då är det inte [Då är det ingen VM-match, det e träning liksom] för då är det, när det e inte är tjejpass så att säga, då är det typ INGA tjejer på fotbollsplanen (...)

Asså det brukar vara lugnare [Mm] mycket lugnare, och det jag tycker att det är mycket roligare att spela då för det är lite mer såhär fair play liksom, [Jaa man] folk e schyssta istället för att säga taskiga saker så är dom snälla och så och det tycker jag också är lite tråkigt, för att det inte e asså, att det inte är så när det är killar också, för då skulle jag va mycket mer på fotbollsplan [Mm] mm...

I utdraget beskrivs denna variant på fotboll som flickorna alltså kallar för ”tjejfotboll” som schysst, lugn, fair play, ingen VM-match, som träning. Jämfört med hur fotbollsplanen beskrivs under den vanliga tiden tycks specialpasset innehålla det som skola, barn och pedagoger önskar med fotbollsplanen. Vad som händer på det särskilda passet skulle därför kunna vara den målbild som skolan vill nå. När passet ges tjuugo minuter i veckan framstår dock den bråkiga fotbollsplanen som mer önskvärd på skolan och något som ges förtur.

Genom att ge barn som vanligen upplever sig själva som ovälkomna på fotbollsplanen tjuugo minuter i veckan där, framstår det som att exkluderingen av flickor och andra barn på den vanliga tiden sanktioneras. Om det finns intresse bland dessa barn att spela, vilket specialpasset visar, kan det ifrågasättas varför de inte tilldelas hälften av tiden på fotbollsplanen eller görs

mer välkomna på den vanliga tiden. Istället tycks reviret och tolkningen av platsens mening från pojkar som gör rätt fotbollsidentitet vara det skolan hjälper till att vakta.

Avslutande diskussion

Då fotbollsplanen ligger på en skolgård förhandlas, prövas och förändras platsens mening konstant genom att olika barn, pedagoger och skolans värden gör anspråk på att tolka platsen. Massey (1994) menar att platsens mening därför är mångfaldig och föränderlig. Utifrån min analys menar jag att mångfalden av mening i planen gör att det skapas fler platser i fotbollsplanen, vilket gör att platsen kan ses som *pluralistisk*. Det pluralistiska blir särskilt synligt i hur identiteter kan knytas till olika delar av en plats och inte platsen i sin helhet. Ett exempel på det är den fotbollsidentitet som skapades i den ”öppna” fotbollsplanen, men som inte fanns kvar i den ”stängda” planen, som när pojken ignorerade bollen när han sprang över planen. Ett annat exempel på planens pluralism är hur platsen lockade fram två parallella identiteter hos pojkarna i relation till om fotbollsplanen upplevdes som prövad eller säkrad, varpå de visade dålig stämning eller omtänksamhet.

Planens föränderlighet och pluralism blir därför medskapare till den mängd identiteter som skapas där. Genom att rikta fokus på platsen som pluralistisk, snarare än att lyfta att individer fyller platsen med en mångfald av mening, synliggörs desto mer den ömsesidiga påverkan som sker mellan socialt liv och platsen i sig. Om platsen endast diskuteras som den mening människan fyller den med, blir platsen mer av ett tomt kärl.

Till skillnad från andra studier om fotbollsplaner har jag kunnat studera platsen när den är ”stängd” och förvandlas till något annat, vilket kan vara ett viktigt bidrag till skolforskning. I relation till trängseln på skolgården som trängde ut flickor i kanterna av skolgården, blir den stora ytan av fotbollsplanen när den stängs av en tom lucka på gården. Trots majoritetsuppfattningar om platsens mening och dess begränsningar genom regler gjordes platsen om till något annat av barnen. För dessa barn innebar den ”stängda” fotbollsplanen snarare möjligheter och friheter. Den stora ytan, som annars hade ett strikt syfte som endast vissa barn använde, blev något som barnen friare kunde omskapa. Det finns därför ett behov av att inte underskatta odefinierade platser i barns vardag, då det ger barn fler möjligheter att vara medskapare av platsers syften och användning.

Identiteter bland barnen förhandlas, skapas och omskapas i relation till de sociala relationer som vid olika tillfällen omger fotbollsplanen. Framförallt framträder tydliga identitetsskapande relationer mellan pedagoger och barn, pojkar och flickor och platsens mening i relation till aktörerna. Den dominerande uppfattningen om den bråkiga fotbollsplanen gjorde dock att andra identiteter och händelser blev osynliga på fotbollsplanen, så som pojkarnas vänskapliga närhet och omtänksamhet. Platsen fortsatte bemötas som att den var bråkig, likt Smith och Barkers (2000) studie där pojkarnas lek på förhand sågs som negativ utan att något hade hänt. Pedagogers negativa förväntningar kan begränsa lekfulla och omtänksamma pojkidentiteter, då dessa osynliggörs eller trots sitt uttryck tolkas efter förväntningar om bråkiga pojkidentiteter.

Resultatet från undersökningen angående flickornas marginaliserade utrymme på skolgården och fotbollsplanen stämmer väl överens med andra studier (bl.a. Gustafsson 2006; Epstein m.fl. 2001; Mayeza 2016; Paechter & Clark 2007). Genom att flickors kroppar inte tolkas som tillhörande på platsen har de svårt att skapa statusbetonade identiteter där (Paechter & Clark 2007). Likt Epstein m.fl. (2001) studie behövde pojkar inte vara lika kunniga i fotboll för att få vara med på den vanliga tiden medan flickor som tränade fotboll på fritiden ansågs behöva extra träning i fotboll i form av ett specialpass. Genom att understödja bilden av fotbollsplanen som en plats för pojkar blir skolan medskapare till de identiteter som flickor begränsas till. Flickorna tycks däremot förhandla och skapa olika identiteter vid olika situationer. I vissa pojkars berättelser visade flickorna mer aktörskap, vilket kan betyda att de i det dolda gör mer motstånd mot exkluderingen. Likt Eliassons (2009) studie är det möjligt att både pojkar och flickor visade upp olika sorters identiteter i mina intervjuer som stämmer överens med könade förväntningar på fotbollsplanen.

Slutligen uppmanas till en kritisk analys av barns sociala geografier på skolor vid utformning och organisering av platser för barn. I en skola som ska vara demokratisk och motverka diskriminering kan platser och utrymmen som domineras av vissa pojkidentiteter och utesluter andra identiteter ifrågasättas.

Referenser

Augé, Marc (1995) *Non-places: introduction to an anthropology of supermodernity*. London: Verso.

- Bliding, Marie (2004) *Inneslutandets och uteslutandets praktik: en studie av barns relationsarbete i skolan*. (Doktorsavhandling, Göteborg studies in educational sciences, 214). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Dovborn, Cecilia; Trondman, Mats (2007) ”Bollhegemoni och genusregim: En etnografisk fallstudie om spontanidrott i skolan” in *idrottsforum.org*. [https://idrottsforum.org/articles/trondman/genusboll/dovborn_trondman070328.html]
- Eder, Donna; Fingerson, Laura (2001) ”Interviewing children and adolescents.” in *Handbook of Interview Research* (J. F. Gubrium & J. A. Holstein, red). Thousand Oaks, Calif.: SAGE.
- Eliasson, Inger (2009) *I skilda idrottsvärldar: barn, ledare och föräldrar i flick- och pojkfotboll*. (Doktorsavhandling, Pedagogiska institutionen, Umeå universitet, 92). Umeå: Umeå universitet.
- Epstein, Debbie; Kehily, Mary; Mac an Ghail, Máirtín & Redman, Peter (2001) ”Boys and Girls Come Out to Play: Making Masculinities and Femininities in School Playgrounds.” in *Men and Masculinities*, 4(2), 158–172.
- Goodwin, Majorie Harness (2006) *The hidden life of girls: games of stance, status, and exclusion*. Oxford: Blackwell.
- Gregory, Derek; Johnston, Ron; Pratt, Geraldine; Watts, Michael & Whatmore, Sarah (2009). *The Dictionary of Human Geography* (5. uppl.) Chichester: Wiley-Blackwell.
- Gustafsson, Katarina (2006) *Vi och dom i skola och stadsdel: Barns identitetsarbete och sociala geografier* (Doktorsavhandling, Uppsala Studies in Education 111). Acta Universitatis Upsaliensis, Uppsala.
- Halldén, Gunilla (2003) ”Children’s views of family, home and house.” in *Children in the City. Home, Neighbourhood and Community* (Christensen, P. & O’Brien, P., red). London and New York: Routledge Falmer.
- Jonasson, Kalle (2010) *Klungan och barndomens sociala rum: socialt gränsarbete och figurationer i rastfotbollen*. (Licentiatavhandling, Malmö Studies in Educational Sciences: Licentiate Dissertation Series 2010: 10) Malmö: Malmö högskola.
- Lefebvre, Henri (1991) *The production of space*. (D. Nicholson-Smith, Övers.). Oxford: Basil Blackwell. (Originalarbete publicerat 1974).
- Massey, Doreen (1994) *Space, place and gender*. Oxford: Polity Press.
- Massey, Doreen (1998) ”The spatial construction of youth cultures.” in *Cool places: geographies of youth cultures* (T. Skelton & G. Valentine, red). London: Routledge.
- Mayeza, Emmanuel (2017) ”‘Girls don’t play soccer’: children policing gender on the playground in a township primary school in South Africa.” in *Gender and Education*, 29(4), 476–494.
- Paechter, Carrie; Clark, Sheryl (2007) ”Learning gender in primary school playgrounds: findings from the Tomboy Identities Study” in *Pedagogy, Culture & Society*, 15(3), 317–331.
- Pellegrini, Anthony D. (1995) *School recess and playground behavior*. Albany: State University of New York Press.

- Potter, Jonathan; Hepburn, Alexa (2005) "Qualitative interviews in psychology: Problems and possibilities." in *Qualitative research in psychology*, 2(4), 281–307.
- Punch, Samantha (2002) "Interviewing strategies with young people: The "secret box", stimulus material and task-based activities" in *Children & Society*, 16, 45–56.
- Rönnlund, Maria (2015) "Skolgården som socialt rum" in *Nordic Studies in Education*, 35(3–4), 200–216.
- Smith, Fiona; Barker, John (2000) "'Out of school' in school. A social geography of out of school childcare." In *Children's geographies: playing, living, learning* (Holloway, S. L. & Valentine, G., red). London: Routledge.
- Stockholms Stad (2018). Statistik om Stockholm. Områdesfakta. Hämtad 5 maj, 2018: <http://statistik.stockholm.se/omradesfakta>
- Westcott, Helen L.; Littleton, Karen S. (2005) "Exploring meaning in interviews with children" in *Researching children's experience* (S. Greene & D. Hogan, red). London: SAGE.